

הכנסת

מחלקת מידע ומחקר

הקשר בין סמים לטרור והמאמצים למנוע הברחות גבול

מוגש לוועדה למאבק בנגע הסמים

הכנסת, מחלקת מידע ומחקר

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: רועי גולדשמידט

אישור: שרון סופר, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ד בתמוז תשס"ו

10 ביולי 2006

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא הקשר בין סמים לטרור והמאמצים למנוע הברחות גבול. המסמך בוחן את סוגיית הקשר בין סמים לטרור הן מבחינת השימוש באותם תשתיות ואמצעים בשני סוגי הפעילות והן מבחינת הפעילות בתחום הסמים כאמצעי למימון פעילות טרור, ומציג מידע בנושא מישראל וממדינות בעולם.

1. סמים וטרור

מחקרים שונים גורסים רמות שונות של קשר בין גידול, סחר והברחה של סמים לבין פעילות טרור. הדעות בנושא תלויות במדינות ובארגוני הטרור הנדונים ובעמדות בשאלה מהו טרור. עם זאת, ברור כי **במדינות בעולם, ובכלל זה במזרח התיכון, לפעילות בתחום הסמים יש זיקה לארגוני טרור**. זיקה זו ניכרת בשימוש בתשתיות דומות להעברת נשק, טרוריסטים וסמים ולפעילויות פליליות אחרות, **בסחר בסמים כאמצעי למימון טרור** ובתפיסת ההפצה וההברחה של **סמים כאמצעי טרור**, דהיינו, פגיעה באוכלוסייה באמצעות הפצת סמים בקרבה.¹

1.1 שיטות זהות

קבוצות טרור ומבריחי סמים כאחד משתמשים כיום, יותר מבעבר, במבנה ארגוני ממודר – תאי פעולה נפרדים אלה מאלה המורכבים מקבוצות קטנות למדי. כך הם מאפשרים הפרדה בין דרגים בארגון ומונעים את חשיפת הארגון כולו על-ידי גורם חיצוני. כמו כן, הם משתמשים בשיטות דומות להסתיר, להעביר ולהלבין כספים, משתמשים במסמכים מזויפים ובמכשירי טלפון ניידים המוחלפים תדיר ומשתמשים בשפה מוצפנת כדי להקשות מעקב וגילוי.² בישראל נעשות הברחות גבול באותן נקודות ולעתים בידי אותם אנשים (הנעשה בישראל יידון בהרחבה בהמשך). עם זאת, ראוי לציין כי המאפיינים הללו אינם מיוחדים לפעילות סמים וטרור, ורבות משיטות הפעולה הנזכרות מאפיינות פעילות פלילית וארגוני פשיעה ככלל.

1.2 סמים כאמצעי למימון טרור

בעבר מדינות הן שמימנו את הטרור. ואולם, מנגנוני בקרה ושליטה טובים יותר, לצד היכולת לגנות בפומבי מדינות הממנות טרור ולהפעיל סנקציות כלפיהן, הביאו לידי צמצום המימון שמדינות נותנות. לפיכך, ארגוני הטרור החלו לבחון אפשרויות הכנסה ומימון חלופיות, ובהן סחר בסמים. ארגוני טרור

¹ יש להבחין בין שימוש באמצעים דומים למטרות שונות לבין מצב שבו המטרות משותפות או זהות. במובן זה, שימוש בסמים כאמצעי למימון פעילות טרור עשוי להיות בחירה כלכלית פרגמטית (ולכן עשוי להשתנות אם יתגלו ערוצים ריווחיים יותר), ולעומת זאת שימוש בסמים כדי לפגוע באוכלוסייה הוא צורה של טרור.

² Rand Beers, Testimony before the Senate Committee on the Judiciary Subcommittee on Technology, Terrorism and Government Information, "Narco-Terror: The World Wide Connection between Drugs and Terror", Washington, Dc., March 13th 2002, http://judiciary.senate.gov/testimony.cfm?id=196&wit_id=331.

מצליחים כיום יותר מבעבר לתת לגיטימציה לדרכי פעולה שנתפסו בעבר כלא-מוסריות, כמו סחר בסמים, בלי לפגוע בתחושת "צדקת הדרך" בקרב חברי הארגון.³

2. סמים וטרור בעולם

כ-13 ארגוני טרור ברחבי העולם עוסקים בפעילות סמים בכלל פעילותם. להלן סקירה קצרה של הקשר בין סמים לטרור בעולם, על-פי עדות לפני ועדת הסנאט האמריקני במסגרת ועדת המשנה המשפטית בנושא טכנולוגיה, טרור ומידע ממשלתי.⁴

2.1. דרום אמריקה

אזור הרי האנדים בדרום אמריקה הוא מקור כמעט בלעדי לקוקאין, המופק מצמח הקוקה. **קולומביה**, **פרו** ו**בוליביה** הן ספקיות מרכזיות של הסם (בסדר זה). בקולומביה פועלים שלושה ארגוני טרור (FARC, ELN, AUC) המממנים את פעילותם בכספי סמים באמצעות מעורבות ברמות שונות בגביית דמי חסות ובסחר בסמים. יש ראיות לכך שטרוריסטים מה-IRA (הצבא הרפובליקני האירי) אימנו אנשי FARC בשימוש בחומרי נפץ.

בפרו פעל בשנות ה-80 ארגון הטרור Shining Path ("הנתיב הזוהר"). פעילות הארגון מומנה באמצעות גביית דמי חסות וסחיטה של מגדלי סמים ומבריחי סמים. עם דעיכת הארגון דעכה גם פעילותו בתחום הסמים, אולם יש ראיות להתעוררות מחודשת של חלקים מן הארגון ולמעורבות מחודשת בתחום הסמים.

בפרגוואי עצמה ולאורך הגבול שלה עם **ברזיל** ו**ארגנטינה** מתנהלת פעילות של ארגוני אסלאם קיצוניים המעורבים בהברחות סמים, בהלבנת כספים ובהברחת נשק.

2.2. דרום אסיה וחבר המדינות

אפגניסטן היא מאזורי הגידול המרכזיים של צמח הפרג, המשמש להפקת סמים אופיאטיים (אופיום, קוק פרסי, מורפין והרואין). כ-89% מהאופיום שהופק בעולם בשנת 2005 הופק באפגניסטן.⁵ פעילותו של ארגון הטרור **אל-קאעידה** מומנה בעבר על-ידי ממשלת אפגניסטן, אשר חלק ניכר מהכנסותיה נתקבלו ממיסוי של ייצור אופיום והעברתו. **הטרוריסט אוסאמה בין-לאדן דגל בסחר בסמים כאמצעי להחליש את מדינות המערב.**

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ United Nations Office on Drugs and Crime, World Drug Report 2006: Executive Summary, http://www.unodc.org/unodc/world_drug_report.html.

יש השערה שבחבל **קשמיר שבצפון הודו** קבוצות מיליטנטיות ממנות את פעילותן באמצעות סחר בסמים.

אף שאין מדיניות רשמית של סחר בסמים בקרב "**הנמרים הטאמיליים**" **בסרי-לנקה**, חלק מחברי הארגון אוספים כסף לפעילותם באמצעות הברחת הרואין. יש שטוענים שמתנהל שם "סחר חליפין" של סמים תמורת אימוני לחימה.

באוזבקיסטן ובחבר המדינות פעל הארגון האסלאמי IMU, אשר השתמש למימון פעילותו ברווחי פעילות סמים.

2.3. אירופה

מפלגת הפועלים הכורדית, ה-PKK, הפועלת למען שחרור הכורדים בטורקיה, גובה מסים ממבריחי סמים. תאים יחידים עוסקים גם בהברחת הרואין כדי לממן את פעולותיהם.

ראיות קושרות את ה-IRA באירלנד לסחר בסמים, אך מידת מעורבותם של טרוריסטים איריים בפעילות סמים איננה ברורה.

המחתרת הבאסקית – ה-ETA – היתה מעורבת במגוון פעילויות פליליות, ובהן סחר בסמים.

3. סמים וטרור בישראל

הברחות סמים לישראל מתנהלות לאורך גבולותיה: **בצפון – בגבול לבנון ובגבול סוריה, במזרח – בגבול ירדן ובמערב – בגבול מצרים.**

3.1. גבול ישראל-לבנון

בגבול ישראל-לבנון מוברח **חשיש**, המופק מקנאביס שמגדלים בכמויות גדולות בעמק הבקעא. לפי ההערכות שטחי הגידול משתרעים על 50,000 דונם, ומפיקים מהם כ-250 טונות חשיש; רק מיעוטו מגיע לישראל. אזור עמק הבקעא נתון בשליטת החיזבאללה, ולכן אפשר להניח כי **כספי הסמים מסייעים במימון פעילות הטרור של החיזבאללה**. אף שארה"ב ניסתה לעודד חקלאות שאיננה קשורה בסמים באזור, גם כיום הוא כר גידול פורה לקנאביס.⁶ החיזבאללה עוסק גם בהברחת **קוקאין** מאמריקה הלטינית לאירופה ולמזרח-התיכון, ובעבר עסק בגידול סמים אופיאטיים ובהברחתם מעמק הבקעא.⁷

⁶ פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא הברחת סמים לישראל, 2 במרס 2005.

⁷ Rand Beers, Testimony before the Senate Committee on the Judiciary Subcommittee on Technology, Terrorism and Government Information, "Narco-Terror: The World Wide Connection between Drugs and Terror", Washington, Dc., March 13th 2002, http://judiciary.senate.gov/testimony.cfm?id=196&wit_id=331.

כיוון שהפיקוח על גבול הלבנון הדוק למדי עקב המצב הביטחוני, המבריחים באזור מעדיפים להבריח בעיקר חשיש. כך, ההפסד במקרה של תפיסה קטן מן ההפסד על סמים יקרים דוגמת קוקאין והרואין. ההערכה היא שמוברחים 10-18 טונות חשיש בשנה, כמה עשרות קילוגרמים של קוקאין ומאות קילוגרמים של הרואין.⁸

3.1.1. הברחות דרך הכפר רג'ר

הכפר רג'ר על גבול הצפון הוא כר פורה להברחות סמים. לדברי אלוף פיקוד הצפון, אודי אדם, כ-80% מהברחות הסמים בגבול הצפון נעשות מתחומי רג'ר.⁹

ההיקף הנרחב של הברחות דרך רג'ר נובע מהמעמד הגיאוגרפי המיוחד של הכפר. אמנם כל תושבי של רג'ר הם אזרחי ישראל, אך רק חלקו הדרומי של היישוב נתון בשליטת ישראל. צפון רג'ר נתון בשליטת לבנון, ולאזרחים לבנוניים ופעילי חיזבאללה יש גישה אליו. הדבר יוצר גבול פרוץ בין ישראל ללבנון.

הכפר רג'ר נכבש מסוריה בשנת 1967, סופח לשטח ישראל בשנת 1981 ותושביו קיבלו אזרחות ישראלית. עם הנסיגה מרצועת הביטחון במאי 2000 חולק הכפר לשניים, וכך, חלקו הצפוני של הכפר בשטח לבנון וחלקו הדרומי – בישראל. בחלק שבשליטה לבנונית מסתובבים כיום פעילי חיזבאללה, אך חלק ממוסדות הציבור של רג'ר, כמו קופת-החולים, שוכנים גם הם בצד הזה, ובינו לבין הצד שבשליטה ישראלית לא מפריד דבר לבד מהכביש החוצה את הכפר.¹⁰

הכפר רג'ר הוא דוגמה בולטת לקשר בין סמים לטרור בהקשר הישראלי. בשנים האחרונות נחשפו פרשיות רבות של קשרים בין אזרחים ישראלים לפעילי חיזבאללה, המתבטאים בהברחת סמים תמורת מתן מידע מודיעיני. להלן כמה דוגמאות.

- כפי שעולה ממסמך של הרשות הלאומית למלחמה בסמים, בפברואר 2003 חשפו שירותי הביטחון הישראליים פרשה חמורה, שבה נחשדו אזרחים ישראלים תושבי רג'ר וקריית-שמונה, שהופעלו על-ידי מפעיל בכיר בחיזבאללה באמצעות רמזי נהרא, סוחר סמים וסייען לחיזבאללה. הנחקר המרכזי בפרשה, סעד קהמוז, תושב רג'ר, הודה בחקירתו כי הבריח בעת האחרונה ארבעה טונות של סמים לתוך ישראל ומילא משימות של איסוף מודיעין בעבור מפעילו. קמהוז גם הודה כי ידע שרמזי נהרא היה מקורב לחיזבאללה ופעל בעבורו. עוד הוסיף בחקירתו כי מילא משימות צילום בווידאו מאזור רג'ר ועד לצומת גולני, ולפי הנחיה שקיבל התמקד בבסיסים צבאיים ובקניונים הנקרים בדרכו. בחקירתו הוסגרו שלושה אקדחים שקיבלו חברי הרשת מרמזי נהרא. כמו כן, נרכשו בארץ והועברו לרמזי נהרא משקפות משוכללות לראיית לילה,

⁸ פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים בנושא הברחת סמים לישראל, עמ' 2, 2 במרס 2005.

⁹ דברי האלוף מצוטטים ב"דברי הכנסת", הצעה לסדר-היום מס' 747 של חבר הכנסת יצחק אהרונוביץ בנושא: התגברות הברחות הסמים מכפר רג'ר אשר בגבול הצפון, יולי 2006.

¹⁰ עמית נבון ועמית כהן, "אין גבול לאבסורד", 2 בדצמבר 2005, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/015/564.html>, תאריך כניסה: 6 ביולי 2006.

תרגומונים אלקטרוניים וספרים כגון אטלסים, ספרי ניהול עסקים והשנתון הסטטיסטי של ישראל. **תוצרי משימות האיסוף הועברו לרמזי נהרא ולסייעניו בפגישות בין הצדדים שהתנהלו בחלקו הצפוני של רג'ר.**¹¹

- בפברואר 2006 הותר לפרסום כי נוואף חטיב שעבן, תושב רג'ר בן 31, נעצר בידי מפלג הסמים במחוז הצפוני של המשטרה בחשד לקשר עם אנשי חיזבאללה ולהעברת מידע ומפות המפרטות את מקומם של בסיסי צה"ל. שעבן הורשע בעבר בעבירות של סחר בסמים.
- בשנת 2005 נעצרו שני קטינים תושבי רג'ר בחשד למגע עם סוכן זר ובכנונות **לספק מידע מודיעיני לחיזבאללה תמורת סמים** בתיווכו של סוחר סמים לבנוני.¹²

3.1.2. פרשת סגן אלוף עומר אל-הייב

בספטמבר 2002 נעצר סגן אלוף עומר אל-הייב, תושב הכפר בית-זרזיר, בן 43. **אל-הייב הואשם בעבירות של בגידה, ריגול, מגע עם סוכן זר וסמים.** בין השאר הואשם כי מסר מידע על אלוף פיקוד הצפון דאז, גבי אשכנזי, וכן על תנועת מטוסי צה"ל ועמדות טנקים.

ב-17 ליוני הוטלו על אל-הייב 15 שנות מאסר בפועל ושלוש שנות מאסר על-תנאי. כמו כן, נשללה דרגתו והוא גורש מצה"ל. הוא נמצא אשם בעבירות של מגע עם סוכן זר, ריגול חמור ושתי עבירות של ייבוא סמים מלבנון (6.9 קילוגרמים הרואין ו-39 קילוגרם חשיש). אל-הייב הגיב לפרשה באומרו כי "תפרו לי תיק כי שמי לא טננבויים".¹³

3.1.3 פרשת אלחנן טננבויים

אלוף משנה במילואים **אלחנן טננבויים** קיים קשרים עם שתי משפחות פשע הקשורות לסחר בסמים: משפחת עובייד מטייבה ומשפחת בירו מלבנון, הקשורה לארגון החיזבאללה. אף שפרטי האירוע אינם ידועים עד תום גם כיום, כפי הנראה הוחזק טננבאום בידי גורמי חיזבאללה.¹⁴ הוא שוחרר במסגרת חילופי שבויים.

3.2. גבול ישראל-ירדן

¹¹ יפה צוברי, ארגוני טרור, תעשיית הסמים והקשרים שביניהם (נרקו-טרוריסם), הרשות הלאומית למלחמה בסמים, 20 במרס 2003.

¹² שלומי דיאז, "תושב רג'ר חשוד בהעברת מידע לחיזבאללה", 5 בפברואר 2006, <http://www.nfc.co.il/archive/001-D-93197-00.html?tag=13-50-05>. תאריך כניסה: 9 ביולי 2006.

¹³ חנן גרינברג, "15 שנים בכלא לסא"ל אל-הייב שהורשע בריגול", 18 ביוני 2006, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3264278,00.html>. תאריך כניסה: 29 ביוני 2006.

¹⁴ הרשות הלאומית למלחמה בסמים, על סמים וטרור, מצגת, נתקבל ב-2 ביולי 2006.

גבול ישראל-ירדן אורכו כ-500 קילומטר. הוא מתאפיין בהיקף הברחות גדול משום שהוא גבול שלום, ארוך ופרוץ. ההברחות נעשות בעיקר במקטע הדרומי של הגבול (אזור הערבה), אך גם באזור הצפוני. הערכה של היקף הסמים המוברחים דרך גבול ישראל-ירדן בשנה: שניים-שלושה טונות חשיש, כשני טונות הרואין ומאות קילוגרמים של קוקאין. ירדן איננה מגדלת סמים אלא משמשת מדינת מעבר של סמים.

אומנם אפשר להבריח אמצעי לחימה ופעילי טרור בנתיבים ובתשתיות המשמשים להברחת סמים, אך אין כיום עדויות רבות לשימוש בגבול ירדן לפעילות טרור או לקשר בין פעילות טרור לפעילות בתחום הסמים.¹⁵

3.3. גבול ישראל-מצרים

גבול ישראל-מצרים אורכו כ-230 קילומטר, מכרם-שלום ועד אילת. הגבול מתאפיין בפעילות הברחה נרחבת של אנשים, **סמים (בעיקר מריחואנה)**, אמצעי לחימה וטובין עקב היותו גבול שלום (חוץ מהאזור שבו גובלת כיום רצועת עזה בישראל), ארוך ופרוץ. שלא כמו גבול ירדן, שבו החל להתפתח שיתוף פעולה בין הרשויות, בגבול מצרים שיתוף הפעולה המוגבל מקשה עוד יותר את לכידתם של המבריחים, הסחורות, **אמצעי הלחימה והאנשים המוברחים**.

על גבי הפלטפורמה הפלילית התפתחה באזור פעילות חבלנית עוינת הכוללת העברת אמצעי לחימה ומחבלים. תת-אלוף אפי עידן, מפקד אוגדה 80 לשעבר, תיאר מעין אבולוציה של פעילות בגבול, מהברחות סמים להברחות של נערות ליווי, עובדים זרים, טבק וסיגריות, ומאז שנת 2004 גם העברת כמויות גדולות של אמצעי לחימה.¹⁶ קצין המבצעים של פיקוד דרום, סגן אלוף יונתן ברנסקי, ציין בדיון של הוועדה למאבק בנגע הסמים כי בגבול גם **נעשות חזירות של מחבלים ואמצעי לחימה דרך "ציר החית", דהיינו יציאה מרצועת עזה למצרים וכניסה לישראל דרך סיני.**¹⁷

אזור ג'באל הילאל, השוכן כ-30 קילומטר מגבול ישראל-מצרים, וכן העיר אל-עריש, המרוחקת כ-50 קילומטר מהגבול, נחשבים לאזורים הנתונים בשליטה של ארגון הטרור **אל-קאעידה**. כפי הנראה הארגון קשור לפיגועים שהתרחשו בחופי טאבה, שארם וסיני, וכן לפיגוע בדהב.¹⁸ לנוכח המעורבות הרבה של הבדואים תושבי האזור בגידול סמים ובהברחתם נראה כי יש קשר בין פעילות הסמים לפעילות הטרור באזור.¹⁹

¹⁵ סגן ניצב יורם לוי, מפקד ימ"ר דרום, משטרת ישראל, פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא הברחת סמים לישראל, 2 במרס 2005.

¹⁶ שם, עמ' 13.

¹⁷ פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא היערכות מדינת ישראל למניעת הברחות גבול, 5 בדצמבר 2005.

¹⁸ גל ברגר, "מסתננים לדלת הפתוחה", **מקור ראשון**, 30 באפריל 2006,

<http://www.makorrishon.net/show.asp?id=12173>, תאריך כניסה: 5 ביולי 2006.

¹⁹ פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא הברחת סמים לישראל, 2 במרס 2005, עמ' 12.

4. דרכי הטיפול בתופעה ותגובת הרשויות

הדמיון בדרכי הפעולה בשני התחומים והפעילות המשולבת של טרור, סמים ופעילות פלילית כפי שהוצגו לעיל הם במידה רבה המפתח להתמודדות עם התופעה. האמצעים הטכניים והמודיעיניים אשר עשויים לשמש כדי ללכוד מבריחים דומים, ואינם קשורים בהכרח לסוג ההברחה – טובין, סמים או טרוריסטים. תפיסה זו מנחה את פעולתם של המשטרה ושל המטה למלחמה בסמים ובהלבנת הון ברשות המסים.²⁰

מן המשטרה נמסר כי הפעילות העיקרית שנעשית כיום בנושא היא פעילות ביטחון שוטף של צה"ל בגזרות ופעילות מארבים ארעיים בנקודות ספציפיות. פעילות המשטרה נעשית בתוך המדינה על-פי מודיעין. עוד נמסר כי "ניתן לזקוף את קלות הפעולה של הרשתות והתאפשרות פעילותן לעובדה שאין גורם אוכף מרכזי או שהגורם חלש ואינו מממש את מלוא יכולת האכיפה שלו".²¹ למשטרה אין מידע על רשתות סמים שמימנו פעולות טרור, אך כאמור יש המפרשים את עצם החדרת הסמים כמעשה טרור.

מן המטה למלחמה בסמים ובהלבנת הון ברשות המסים נמסר כי תחומי השיפוט של המטה הם אזורים שבשליטת המכס, ולכן יחידות סמים מכס (יס"מ) פרוסות באילת, באשדוד, בנתב"ג, בחיפה ובמעברי הגבול. היחידה מסתייעת באמצעים טכניים ומודיעיניים ובכלבי סמים. כמו כן, היא משתפת פעולה עם חיל הים. בשל גבולות השיפוט של המכס, הוא אינו משתתף במאבק בסמים בגבולות הקרקעיים של ישראל שלא במעברי הגבול.²²

עד תום כתיבת המסמך לא נתקבלה עמדת **משרד הביטחון** בסוגיה. עם זאת, לנוכח דיונים קודמים ידוע כי קיימת במשרד הביטחון תוכנית המכונה "**שעון חול**", שנועדה לתת מענה מלא לבעיית הגבולות הדרומיים בגזרת אוגדה 80. זאת, באמצעות גדרות אינדיקציה, איסוף מודיעיני מתוחכם והגדלת סדר הכוחות לאורך הגבול. נראה כי בשל מגבלות תקציב מימוש התוכנית כיום חלקי בלבד.²³

²⁰ סמ"ר יפתח בועז, קצין חוליית קהילת המודיעין, מחלקת תפקידים מיוחדים, מכתב, 10 ביולי 2006; ארמונד כהן, סגן ממונה היחידה, המטה למלחמה בסמים ובהלבנת הון, מכתב, 10 ביולי 2006.

²¹ סמ"ר יפתח בועז, קצין חוליית קהילת המודיעין, מחלקת תפקידים מיוחדים, מכתב, 10 ביולי 2006.

²² ארמונד כהן, סגן ממונה היחידה, המטה למלחמה בסמים ובהלבנת הון, מכתב, 10 ביולי 2006.

²³ פרוטוקול מישיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים של הכנסת בנושא היערכות מדינת ישראל למניעת הברחות גבול, 5 בדצמבר 2005.